

Sametinget
Ávjovárgeaidnu 50
9730 KARASJOK

Dáhton: 25.04.2018

Min 17/00246-6
čujuhush:

Din
čujuhush:

Innspill til Sametinget i forbindelse med opprettelsen av en sannhetskommisjon om fornorskningspolitikken og annen urett begått mot samer og kvener

Samisk kirkeråd ønsker med dette å gi innspill til Sametingets arbeid med å utarbeide mandat til sannhetskommisjonen om fornorskningspolitikken og annen urett begått mot samer og kvener.

Kirkens tro sier at veien til sann forsoning går gjennom sannhet, oppgjør, og gjenopprettende handlinger. Derfor har Kirkemøtet i 1997 ikke bare erkjent at kirken deltok i fornorskningen av samene, men også forpliktet seg på å bidra til at uretten ikke fortsetter – ut fra erkjennelsen av at forsoning tar tid. I det juridiske språket snakker man gjerne om restorative justice, reconciliation /forsonende eller gjenopprettende rettferdighet. Uavhengig av hvilke ord man bruker, kan forsoning grovt sett deles inn i fire deler: snakke sant om det som har skjedd, erkjennelse av urett/skyld eller anger, gjenopprettende handlinger, eventuelt kompensierende handlinger dersom det som er ødelagt ikke kan gjenopprettes og sist forsoning som inkluderer vilje til endring og garanti for at urett ikke gjentar seg. Selv om forsoning mellom mennesker er noe annet enn forsoning på gruppenivå eller på politisk nivå, vil stegene i forsoningen være de samme. Vi tror det er viktig at det blir tydelig hva man ønsker å oppnå med kommisjonens arbeid. Selv om begrepet «forsoning» ikke er brukt i stortingsvedtaket, tror vi at det bør være tydelig at sannhetskommisjonen etableres for å være med å gi grunnlag for forsoning.

I erkjennelsesdelen må alle parter snakke sant om det som har skjedd, og den som har krenket må erkjenne det som har skjedd. Som mennesker vil vi alltid ha den begrensningen at vi ikke fullt ut kan vite hva som er den andres erfaring og tolking av en hendelse. Like fullt må mennesker som velger å åpne seg om sin historie bli møtt med at det du forteller er sant for deg, og dermed har historien verdi som en sann fortelling. Den som har gjort urett eller krenket kan få et behov for å forsvare seg. Det kan føre til at den krenkede må tie med sin fortelling eller tilpasse sin fortelling slik at den passer inn. Dersom det skjer hindrer det forsoning fordi den krenkede ikke blir møtt med sin fortelling, men i stedet må fortrenge det man har opplevd. Dette medfører ekstra smerte til den som har blitt krenket.

Kirka hadde også rolle i fornorskningen. Man kan kanskje si at kirka var «nyttige idioter» for staten. Det var en viss motstand hos enkelte prester, men stort sett var kirka lojal. Og samtidig: departementet påla at prester i samiskspråklige området skulle beherske samisk. Norges Samemisjon ble opprettet med kirkelig initiativ for å styrke bruken av samisk, og samtidig hindre læstadianismens utbredelse. I kirkelige sammenhenger møter vi ofte

mennesker som har vanskelige opplevelser knyttet til fornorskingen. Det handler ofte om skam. Skam over å være same, men også i enkelte sammenhenger skam over å ikke kunne språket. Vi møter også jevnlig samer som er vant til å leve i norske omgivelser, men som bare kommuniserer på samisk når de blir gamle og helsa svikter.

Dersom Stortingets kommisjon fullt ut skal være en sannhetskommisjon, må hele arbeidet med kommisjonen hvile på et premiss om at alle fortellingene og hele historien som kommer frem er sannheten og må behandles deretter. Det betyr at premisset om at disse fortellingene i fremtiden skal utgjøre en del av Norges felles erkjente historie må bli lagt til grunn allerede når mandatet utarbeides. Målet må være å etablere ny kunnskap som gjør at det er mulig å forstå dagens samfunn i Norge.

Dersom man skal få frem hele sannheten om fornorskingen, kreves det at kommisjonen også ser på hvordan lovverk, samfunnsstrukturer, oppbygging av institusjoner har bidratt til fornorskingen av samer og kvener. Fornorsking som begrep representerer bestemte synsmåter og avgrensninger i forhold til hvordan historien fortolkes. En snever avgrensning kan gjøre at prosesser forut fornorskingsepoken i liten grad blir gjort relevant. Om vi ser fornorskingen i lys av begrepet 'kolonisering', fremstår imidlertid fornorskingspolitikken som en fase i en mye større sammenheng. Fornorskingen påførte nemlig ikke bare tap av språk og kulturell skam. Den bidro også til en bortdefinering av samiske landrettigheter, en underminering av samisk selvbestemmelse og systematisk desintegrering av samiske lokalsamfunn. Slik bidro fornorskingspolitikken trolig både med en legitimering av statens overtakelse av naturressursene i Sápmi, og en underminering av motstanden mot dette. Med andre ord må en fullgod granskning av fornorskingen omfatte langt mer enn skole- og språksektoren. Kirkas bidrag i dette må også granskes. Selv om våre samfunn i dag kan være sekulære er det viktig å huske på at på den tiden som vi snakker om her, var kirkens lære nært knyttet sammen med myndigheters politikk. Teologien ble brukt til å legitimere politiske beslutninger. Skolene som fornorskingsarena var vellykkede fordi undervisning av barn et kraftfullt virkemiddel for å få til endringer i et samfunn. På samme måte må man se på hvordan kirkas rolle bidro til fornorskingen fordi tro og åndelighet er nært knyttet til menneskers opplevelse av egenverd og frelse.

Et annet viktig poeng er at urfolkssamfunn med sine holistiske syn på verden ikke kan sies å være sekulære på samme måte som vestlige samfunn. Derfor må også forsoningen inkludere åndelige aspekter. For at kommisjonen skal være så bredt sammensatt som mulig, vil vi derfor påpeke viktigheten av å ikke bare inkludere fagområder som historie og juss, men også teologi og filosofi.

I sitt representantforslag kalte Kirsti Bergstø og Torgeir Knag Fylkesnes kommisjonen en sannhetskommisjon. Under behandlingen av saken i Stortinget, ble ordet granskningskommisjon brukt. Det er viktig at Sametinget og Stortinget reflekterer hvorvidt denne kommisjonen skal være en sannhetskommisjon, granskningskommisjon eller en forsoningskommisjon og hva innholdet i begrepene er. Opprettelsen av denne kommisjonen vil føre til forventninger hos mange mennesker. For legitimiteten til kommisjonens arbeid er det viktig at navnet og innholdet avklares så tidlig som mulig, og at dette kommuniseres klart ut til befolkningen. Det verste som det samiske samfunnet kan bli utsatt for, er at mennesker åpner seg med sine fortellinger med et håp om endring uten at det fra myndighetenes side er en reel vilje til eller en god nok plan til oppfølging av det som kommer frem.

For å få en reell forsoning må det være vilje til et offentlig oppgjør med det som har skjedd og de konsekvensene det har medført. Det oppgjøret innebærer gjenopprettende tiltak eller kompensasjon dersom det som er skadet ikke lar seg gjenopprette. Her er det også viktig å ha fokus på hva som er gjenopprettende tiltak, og hva som er samenes rett som folk. Det er et poeng at Sametinget og tiltak for å styrke samisk språk og kultur springer ut av samenes rettigheter som folk, uavhengig om man har vært utsatt for fornorsking eller ikke. Tiltakene erstatter dermed ikke et offentlig oppgjør med selve

fornorskningshistorien. På samme måte vil heller ikke en offentlig beklagelse gjøre en forsoningsprosess unødvendig, men den vil heve kvaliteten på prosessen.

Kommisjonen ivareta inkludering slik at alle som har blitt krenket får være med på forsoningen. Det betyr at alle skal få delta i få frem sannheten, bestemme kompensasjoner og å redefinere strukturer og politikk i det nye samfunnet.

Vi vet at noen grupper i samfunnet kan kjenne på et utenforskap i det samiske samfunnet. Det kan bero på kjønn, seksuell legning eller funksjonsnivå. I tillegg kan det finnes mennesker som av ulike årsaker ikke orker, ønsker eller tør å dele sine historier. Man må ha respekt for at mennesker kan ha opplevd så mye svik fra myndighetene side at man ikke ønsker eller tør å åpne seg av frykt for hva som kan skje hvis man er åpen om sin historie. Det betyr at kommisjonen må være bevisst, anerkjennende og respektfull i sitt arbeid slik at flest mulig grupper i befolkningen inkluderes ved utarbeidelsen av mandat, og i kommisjonens arbeid.

Det er viktig at kvenenes situasjon og historie også får sin plass i arbeidet. De har ikke representative organer slik som samene, men de har samme krav på å få sin historie beskrevet. Nord-Hålogaland bispedømme har et eget utvalg for kvensk kirkeliv som kan være en ressurs i arbeidet.

Det er et viktig poeng at mandatet og arbeidet kommisjonen skal gjøre må bestemme hva slags kompetanse kommisjonen skal ha. De som skal ta imot historiene fra enkeltmennesker må ha kompetanse og erfaring i å samtale med mennesker om vanskelige temaer. Disse personene må også bli underlagt streng taushetsplikt. Det må også være mennesker som har tillit blant den samiske befolkningen. Det betyr at disse må kunne samisk språk og kjenne til det samiske samfunnet og kulturen. I utvelgelsen av disse må faglig kompetanse, erfaring og egnethet til å snakke med mennesker vektet spesielt høyt. I tillegg er det viktig at kommisjonen også består av mennesker med kompetanse i andre fagområder. Her ber vi dere spesielt merke oss behovet for kompetanse som bidrar til at de åndelige aspektene i tilværelsen for de som har blitt utsatt for fornorskningen blir ivaretatt på en god måte. Dersom det er ønskelig kan vi bidra med å foreslå navn på personer som kan sitte i kommisjonen.

Den norske kirke vil gjerne bidra om ønskelig i prosessen med sannhetskommisjon. Kirken kan være med å gi møteplasser og samtaletilbud for mennesker som kanskje åpner for smertefulle opplevelser i eget liv. Vi har både prester og diakoner og andre som kan være gode samtalepartnere. Taushetsplikten for kirkelig ansatte er svært streng. Man kan også vurdere å etablere ressursgruppe som kan veilede menigheter og eventuelt organisasjoner til å gi god og relevant støtte til dem som berøres av kommisjonens arbeid.

Ustitlaš dearvuodáiguin

Sara Ellen Anne Eira
Leder i Samisk kirkeråd

Risten Turi Aleksandersen
Generalsekretær, Samisk kirkeråd

Dokumeanta lea dohkkehuvvon elektrovnnalaččat, dan dihte das ii leat vuolláičála.

Čujuhusat:
Sametinget

Ávjovárgeaidnu 50 9730 KARASJOK